

продовжували ставитися до суффражисток з байдужістю, або навіть з ворожістю. Однак створення цього союзу, безсумнівно, мало сприятливий вплив саме на суффражистський рух, бо свідчить про його еволюцію й подолання, в певному сенсі, консерватизму в стратегії й тактиці своєї боротьби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бекер Л.Е. Женское избирательное право // Современный обзор IV: 1867. С. 307-316.
2. Грубінко А. Л. Європейська політика Великої Британії у партійно-політичному вимірі: консервативні традиції з ліберальним відтінком // Україна-Європа-Світ : міжнародний збірник наукових праць на пошану проф. М. М. Алексієвця: Тернопіль, 2010. Вип. 5, Ч. 1. С. 159-165.
3. Ерофеев Н. А. Очерки по истории Англии 1815-1917 гг. Москва: Издательство ИМО, 1959. 263 с.
4. Мижув П. Г. Женский вопрос и женское движение // Образование: Санкт-Петербург, 1906. №12. С.12.
5. Миробич Н. Женское движение в Европе и Америке. М., 1907. 187 с.
6. Шнырова О.В. Борьба женщин за политические права в Великобритании. Суфражизм // Социально-правовой статус женщины в исторической ретроспективе. Материалы международной научной конференции. Иваново, 2002. С.48.
7. Школьников И. А., Шнырова О. В. Суфражизм и политические партии в Великобритании в середине XIX – начале XX века: опыт взаимодействия // Гендерная реконструкция политических систем: Санкт-Петербург, 2004. С. 87.
8. Школьников И.А. Суфражистки и лейбористы: опыт взаимодействия // Российские женщины и европейская культура // Материалы V конференции, посвященной теории и истории женского движения / Сост. и отв.ред. Г.А. Тишкин: Санкт-Петербургское философское общество, Санкт-Петербург, 2001. С.169-172.
- Яковенко Н. Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство. Київ: Наук. світ, 2003. 227 с.

REFERENCES

1. Becker L.E. Women's suffrage // Contemporary Review IV: 1867. P. 307-316.
2. A.L. Grubinko European Politics of Great Britain in the Party-Political Dimension: Conservative Traditions with a Liberal Tint // Ukraine-Europe-World: An International Collection of Scientific Papers in Honor of Prof. MM Alexievtsev: Ternopil, 2010. Vol. 5, Part 1. P. 159-165.
3. N. Erofeev Essays on the History of England 1815-1917. Moscow: IMO Publishing House, 1959. 263 p.
4. P. Mizhuyev, "The Women's Question and the Women's Movement," Education: St. Petersburg, 1906. №12. С.12.
5. Mirobich N. Women's movement in Europe and America. M., 1907. 187 с.
6. Shnyrova O.V.Ю The struggle of women for political rights in the UK. Sufrazhizm // The socio-legal status of women in historical retrospective. Proceedings of the International Scientific Conference. Ivanovo, 2002. P.48.
7. I.A. Shkolnikov, O.V Shnyrova, Suffragism and Political Parties in Britain in the Mid-Nineteenth - Early Twentieth Century: An Interaction Experience // Gender Reconstruction of Political Systems: St. Petersburg, 2004. P. 87.
8. I.A. Shkolnikov Suffragettes and Labor: Experience of Interaction // Russian Women and European Culture // Proceedings of the 5th Conference on the Theory and History of the Women's Movement / Sost. and open NA. Tishkin: The St. Petersburg Philosophical Society, St. Petersburg, 2001. С.169-172.
9. Yakovenko N.L .Great Britain in the modern system of international relations: an application for European leadership. Kiev: Sciences. World, 2003. 227 p.

УДК 94:327(73)“1939/1945”

Алексенко Андрій,
магістрант ННІ історії та філософії,
СумДПУ імені А.С.Макаренка,
м. Суми, Україна

ЛЕНД-ЛІЗ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Стаття присвячена висвітленню подій періоду поставок Сполученими Штатами Америки країнам-союзникам необхідних ресурсів, так званого періоду “ленд-лізу”.

Ключові слова : Ленд-ліз, Сполучені Штати Америки, Антигітлерівська коаліція, поставки, ресурси.

Алексенко А.В. Лэнд-лиз как элемент внешней политики Соединенных Штатов Америки во время Второй Мировой войны. Статья посвящена изучению событий периода поставок Соединенными Штатами Америки странам-союзникам необходимых ресурсов, так называемого периода “лэнд-лиза”.

Ключевые слова: Лэнд-лиз, Соединенные Штаты Америки, Антигитлеровская коалиция, поставки, ресурсы

Aleksenko Andriy. Lend-Lease as an Element of Foreign Policy of the United States of America during World War II. The article is devoted to studying the events of the period when the United States of America supplies allied countries with the necessary resources, the so-called “lend-lease”.

Key words: Lend-Lease, United States of America, Anti-Hitler coalition, supplies, resources.

З самого початку війни Сполучені Штати Америки були зацікавлені в тому, щоб не дозволити повністю зруйнувати Велику Британію. Рузвельт і сам був переконаний, що потрібно міняти політику, але він розумів, що допомога Британії та переозброєння Сполучених Штатів Америки можуть призвести до значних зрушень в американській економіці. В грудні 1940 р. президент звернувся до американської спільноти з пропозицією надати всі необхідні Британії та її союзникам матеріали на основі лізингу. Маючи неабиякі комунікативні здібності, Рузвельт зміг популяризувати цю ідею.

Залишилося безліч епізодів, подій та історичних фактів, про які ще до сих пір ніхто не знає, і саме тому в цій статті піде мова про одну із дуже важливих подій Другої Світової війни, а саме про програму допомоги країнам-союзникам з боку Сполучених Штатів Америки-ленд-ліз. Взагалі ідея допомоги країнам, що протистоять нацистській Німеччині, виникла в міністерстві фінансів Сполучених Штатів Америки восени 1940 року, коли юрисконсульт міністерства Е.Фолі і О.Кокс виявили в архівах закон 1892 року, прийнятий ще при президенті Бенджаміні Гаррісоні. Детально його вивчивши, вони знайшли один із пунктів в законі, в якому йдеться про те, що військовий міністр США, "коли на його розсуд це буде в інтересах держави, може здавати в оренду на строк не більше п'яти років власність армії, якщо в ній не потребує країна". На підставі своєї знахідки Фолі і Кокс підготували білль, тобто законопроект про ленд-ліз, який в січні 1941 року внесли в Конгрес США. На диво досить швидко Палата Представників і Сенат його затвердили, і вже 11 березня 1941 року його підписав президент. Так цей проект став законом США. Ленд-ліз – державна програма допомоги США союзникам під час II Світової війни бойовими припасами, технікою, продовольством та стратегічною сировиною, зокрема, нафтопродуктами.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що вона має важливе науково-історичне значення, оскільки і на сьогодні залишається спірною темою і з кожним роком викликає все більше інтересу серед істориків та науковців в цілому.

Характерною ознакою радянської історіографії щодо питання ленд-лізу стало заперечення його значущості та звинувачення зарубіжних дослідників цієї проблеми у фальсифікації історії. Проте, починаючи із 1990-х рр., ситуація змінилася, з'явилися публікації російських дослідників М. Барятинського, Н. Бугеніної, Л. Головатіної, А. Лаптева, А. Паперно, Л. Поздєєвої, М. Супруна, Л. Шацьких та інших, для яких характерним стало намагання об'єктивного дослідження ленд-лізу як однієї з форм співпраці країн-союзників у II Світовій війні. У західній історіографії слід виділити напрацювання А. Вікса, Р. Джонса, Е. Стеттініуса, Г. Херрінга та ін. Серед вітчизняних дослідників цієї проблеми потрібно відзначити науковий доробок В. Романенка, який досліджував питання авіаційного ленд-лізу.

Завдання :

1. Розглянути запровадження ленд-лізу в Конгресі США.
2. З'ясувати сутність та умови ленд-лізу, які були актуальними на час війни та після її закінчення.
3. Визначити пріоритети США, які ставилися перед прийняттям програми.
4. З'ясувати перелік видів та кількості поставок з боку США на територію СРСР та Великої Британії.

Ленд-ліз регламентувався законом США "Закон про забезпечення захисту Сполучених Штатів", ухваленим Конгресом США 11 березня 1941 р. Слухання проекту закону про ленд-ліз розпочалося 15 січня 1941 р. і тривало близько 2 місяців. За соціологічними опитуваннями, прихильників прийняття закону було у 2,5 рази більше, ніж противників. Запровадження ленд-лізу підтримували 70 % представників демократичної партії та 61 % – республіканської. У ході громадського обговорення в законопроект було внесено 4 суттєві поправки, які обмежували можливості президента США і стосувалися контролю Конгресу за асигнуваннями за ленд-лізом, підзвітності президента про хід виконання військових поставок, обмеження терміну дії президентських повноважень та заборони конвоювання торговельних суден військовими кораблями США.

За своєю економічною сутністю ленд-ліз був симбіозом допомоги на безоплатній основі та різновидом довгострокової оренди, оскільки відповідно до умов його реалізації передбачалося наступне: знищені, втрачені, використані за період військових дій оборонні матеріали не підлягали оплаті; майно, що залишалося після закінчення війни та було придатне для використання у мирних цілях, оплачувалося повністю або частково на умовах довгострокового кредиту; за урядом США залишалося право вилучати у країн-отримувачів оборонні матеріали, які залишилися після закінчення бойових дій; оборонні матеріали, що зберігалися на військових складах США на кінець війни, могли купувати союзники на умовах довгострокового кредитування.

Надаючи допомогу воюючим сторонам, США мали на увазі кілька пріоритетів: відтягували власний вступ у війну; отримували час для перебудови своєї промисловості на військовий лад і проектування нових зразків озброєнь, які відповідали тодішнім вимогам ведення військових дій; відмобілізували та навчали збройні сили країни; отримали частину світового золотого запасу як оплату поставок за ленд-лізом; військові дії можна було розпочати тоді, коли воюючі сторони виснажать себе у взаємному протистоянні.

Спочатку закон про ленд-ліз поширювався на Великобританію і ряд інших країн, проти яких воювала Німеччина, а після початку операції «Барбаросса» - і на Радянський Союз. Вже на третій день нападу Німеччини на СРСР Президент США Франклін Рузвельт розумів, що поразка Радянського Союзу у війні стане «катастрофою найпершого значення для Англії та Америки», бо в разі встановлення нацистського панування над усією Європою і Азією Німеччина «загрожуватиме США з обох берегів». Зваживши всі плюси і мінуси,

керівництво США почало вживати підготовчі кроки з надання допомоги СРСР. При держдепартаменті був створений спеціальний комітет, він склав невеликий список товарів, включаючи військові, для їх поставок в СРСР. Однак різні відомства США не поспішали розпочати військово-економічні постачання.

Думки деяких політичних і військових діячів США, а також багатьох американських газет щодо боездатності США було однозначним: Червона армія не вистоїть. Висловлювалися сумніви з приводу того, чи зможе СРСР стримати Гітлера до настання зими. Однак уже в перший місяць війни, коли стала проявлятися неспроможність прогнозу американських військових фахівців щодо швидкої поразки і капітуляції Червоної Армії, Президент США Ф.Рузвельт вирішив в липні направити в Москву свого радника Гаррі Гопкінса. Основною метою його місії було визначити, чи дійсно положення Радянського Союзу настільки безнадійно і чи потрібно надавати йому допомогу поставками.

Під час переговорів з І.В. Сталіним, Гопкінс заявив про готовність Президента США забезпечити довгострокове військово-економічне постачання СРСР, але за умови, що американський уряд буде ознайомлено з воєнним станом в СРСР, а також з ресурсами сировини і промисловим потенціалом країни. 30 жовтня 1941 р Президент США Рузвельт повідомив в Москву про рішення його уряду надати Радянській державі безвідсоткову позику на суму до 1 млрд. доларів, А 7 листопада він на підставі прийнятого Конгресом США постанови підписав документ про поширення закону про ленд-ліз на Радянський Союз.

За весь час військового співробітництва Радянського Союзу з Великобританією і Сполученими Штатами, з 1941 р по вересень 1945 року вартість поставок від США склала 11141,4 млн. доларів. Але слід зазначити, що союзні поставки становили порівняно невеликий відсоток від загальної кількості основних видів військової продукції, випущеної радянською промисловістю. Питома вага інших видів зброї була ще менше. Наприклад, зенітні знаряддя склали 2%, пістолети - 0,8%, снаряди - 0,6%, міни - 0,1% від загальної кількості, виробленого в СРСР.

Поставки ленд-лізу торкнулися і залізничного транспорту. Радянська держава отримала поповнення у вигляді 1680 паровозів (7,4% від загальної кількості, виробленого в СРСР), 11300 платформ (5,2%), 120 цистерн (0,1%) і інший транспортний устаткування. Однак, досить великими за своїм розміром і цінними за значенням були поставки промислового обладнання і стратегічної сировини. За роки війни Радянський Союз отримав 44,6 тис. металорізальних верстатів, 517,5 тис. кольорових металів, 802 тис. нафтопродуктів та інші товари. Також важливе місце у військово-економічній допомозі СРСР з боку західних союзників займали продовольчі поставки. Радянський Союз отримав від них більше 2 млн. продовольства, в тому числі від США, а саме 55,7 тис. т.зерна, 638,7 тис.т.пшеничного борошна, 672,4 тис. т.цукру, 717,6 тис. т. консервованого м'яса тощо. В перерахунку на зерно середньорічний імпорт крупи і зерна склав 0,5 млн. т. або 2,8% середньорічної заготівлі сировини в ССРСР.

Що стосується продовольчих поставок, то 22 червня 1941, в самому початку війни колосальний удар був нанесений всьому народному господарству, в тому числі і ще не зміцнілій після колективізації продовольчій системі. Нацисти зайняли територію, де до війни проживало 40% населення країни, вироблялося 84% цукру, 38% зерна, 60% свинини. Значна частина продовольчих запасів дісталася окупантам. На Україні - житниці країни - ворожим військам за чотири місяці боїв вдалося захопити третину запасів зерна. Десятки тисяч тон продовольства були знищені відступаючими радянськими частинами - вивезти вже не встигали. Незважаючи на втрати, країна ще не відчувала гостру нестачу продуктів. Карткове постачання в містах було введено лише в вересні. Але незабаром у всій країні виник дефіцит окремих видів продовольства (цукру, хліба, товарів традиційного імпорту). Загроза голоду ставала все більш реальною і могла перекинутися на армію. У зв'язку з цим радянський уряд був змушений звернутися за допомогою до союзників. З перших днів війни керівництво Великобританії і США заявило про свою підтримку Радянського Союзу і про прагнення надати йому всіляку допомогу. До початку вересня ця допомога надходила за готівковий розрахунок або по кредитах і складалася головним чином з різних видів зброї. З передачею ж поставок на умовах ленд-лізу, що було зроблено Великобританією 6 вересня, а США - 7 листопада 1941 р в номенклатуру вантажів у все більших масштабах стало включатися продовольство.

Значення американо-англійської допомоги для перемоги СРСР у Другій Світовій війні можна зрозуміти і оцінити, порівнявши насамперед кількість деяких основних видів військової продукції, виробленої в Радянському Союзі з аналогічними матеріалами, отриманими від США і Великобританії в воєнні роки. Однак, існують різні думки про роль ленд-лізу у військовому житті СРСР.

Таким чином, президент США міг передавати, обмінювати, здавати в оренду, позичати або постачати в інший спосіб військові матеріали або військову інформацію урядові будь-якої країни, якщо її "оборона проти агресії життєво важлива для оборони Сполучених Штатів". Країни, які одержували допомогу по ленд-лізу, підписували з США двосторонні угоди, в яких передбачалося, що матеріали, знищені, втрачені або спожиті під час війни, не підлягають після її закінчення ніякої оплати. Матеріали, що залишилися після війни, які були придатні для громадянського споживання, повинні були бути сплачені повністю або частково на основі довгострокових американських кредитів, а військові матеріали США могли зажадати назад.

ЛІТЕРАТУРА

1.Бугенина Н. Ленд-лиз: сделка века. М. : Издательский дом ГУ ВШЭ, 2004.

2. Стеттиниус Э. Ленд-лиз – оружие победы / пер. с англ. С. Луговского. – М. : Вече, 2000.
3. Монин С. Маршруты ленд-лиза. – Обозреватель. – 2010. – № 6.
4. Головатина П. М. Англо-американская и отечественная историография помощи Советскому Союзу по ленд-лизу в годы Второй мировой войны : дис. канд. ист. наук : 07.00.09. – Екатеринбург, 2006.

REFERENCES

1. Butenina N. Land Lease: The Deal of the Century. M.: HSE Publishing House, 2004.
2. Stettinius E. Land-lease - the weapon of victory / pen. with English. S. Lugovsky. - M.: Already, 2000.
3. Monin S. Lend-Lease Routes. - The browser. - 2010. - № 6.
4. P.M. Golovatina, Anglo-American and Russian historiography of assistance to the Soviet Union on land-lease during the Second World War: diss. Cand. ist. Sciences: 07.00.09. - Ekaterinburg, 2006.

УДК 94(47:73)“1962”

Вечорка Едуард,
студент магістрант ННІ історії та філософії,
СумДПУ імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

КАРИБСЬКА КРИЗА 1962 Р.

Стаття присвячена розгляду основних причин, ходу подій та наслідкам Карибської кризи – військового, політичного і дипломатичного протистояння СРСР та США.

Ключові слова: Карибська криза, НАТО, ядерна зброя, зовнішня політика, міжнародний конфлікт, баланс сил.

Вечерка Е. Карибский кризис 1962 г. Статья посвящена рассмотрению основных причин, хода событий и последствий Карибского кризиса - военного, политического и дипломатического противостояния СССР и США.

Ключевые слова: Карибский кризис, НАТО, ядерное оружие, внешняя политика, международный конфликт, баланс сил.

Vechorka E. Caribbean Crisis 1962. The article deals with the main causes, course of events and consequences of the Caribbean crisis - the military, political and diplomatic confrontation between the USSR and the US.

Key words Caribbean crisis, NATO, nuclear weapons, foreign policy, international conflict, balance of power.

Закінчення Другої світової війни на короткий період часу дало можливість людству перепочити від постійних військових конфліктів. Але дуже швидко нещодавні союзники з антигітлерівської коаліції стали ворогами. 4 квітня 1949 був заснований військово-політичний блок НАТО метою якого декларувалося «об'єднання своїх зусиль з метою створення колективної оборони, збереження миру і безпеки», а по суті - військового протистояння Сполучених Штатів Америки та їхніх союзників СРСР. 14 травня 1955 року за керівництвом Радянського Союзу було підписано «Договір про дружбу, співпрацю і взаємну допомогу», більш відомий як «Варшавський договір», який став відповіддю на зростаючу загрозу і гегемонію США в Європі і світі. Цей етап ознаменувався оформленням військово-політичних блоків в початковий період Холодної війни.

Провісником Карибської кризи прийнято вважати розміщення в Турції балістичних ракет середньої дальності з ядерним боеголовками. Це викликало тривогу в СРСР, європейська частина якого опинялася в зоні ураження. Виникла гостра необхідність протидії загрози і в середині 1962 року було прийнято рішення про розміщення радянської ядерної зброї на території Куби.

Актуальність вивчення подій, що іменуються в вітчизняній історіографії як Карибська криза важливо сьогодні тому що, технології економічного, політичного, військового та інформаційного тиску в середині минулого століття, в першу чергу з боку Сполучених Штатів Америки, на суверенні держави активно використовуються і в сьогоденні. І в цьому плані більш ніж актуально вивчення досвіду протидії кубинського уряду шантажу і диктату Сполучених Штатів Америки. Прийоми, які були використані кубинським урядом вже більше 50-ти років, дозволяють уникати прямої військової агресії проти Республіки Куба.

В історіографії дана тема висвітлено досить детально. Проблема протистояння США і Радянського Союзу широко розкриває Карлос Лечуга Евія в науковому виданні «У центрі бурі». Карлос Лечуга був постійним представником Куби в ООН під час Карибської кризи. Також інформативно, скрупульозно, крок за кроком, дається виклад подій 1959-1962 років в статті Е.В. Ананьєвої, С.А. Мікояна «Імперіалізм США і кубинська революція». Великий фактичний матеріал по темі містить збірник «Холодна війна 1945-1963. Історична ретроспектива».

Після перемоги революції на Кубі в 1959 році, у її лідера Фіделя Кастро не було близьких відносин з Радянським Союзом. Під час своєї боротьби з режимом Фульхенсіо Батісти в 1950-х рр. Ф. Кастро декілька разів звертався до Москви за військовою допомогою, але отримував відмову. Москва скептично ставилася до лідера кубинських революціонерів і до самих перспектив революції на Кубі, вважаючи, що там занадто великим